

2. Результати застосування моделі ймовірності банкрутства страховика у класичній моделі ризику зі змінною страховою надбавкою за допомогою методів Г. Панжера та Д. Діксона дасть змогу підтримувати необхідний рівень ймовірності банкрутства за допомогою регулювання рівня гарантійного фонду компанії.

Як відомо, гарантійний фонд страховика містить в собі суму нерозподіленого прибутку, резервного фонду та спеціального фонду, отже, за допомогою регулювання прибутку компанії вона отримує необхідний рівень ймовірності настання банкрутства.

Регулювати рівень прибутковості компанії рекомендуємо за допомогою зниження собівартості страхових послуг скороченням витратів на ведення справи, коли управління страховою компанією проводиться більш ефективно, з меншими витратами, ніж передбачалося на етапі розрахунків страхових тарифів.

Також необхідно врахувати молодий вік АТ "СТ" Гарантія", тобто для підвищення прибутковості необхідно збільшувати територіальне охоплення страховика, працювати над зростанням кількості надаваних страхових послуг, і, водночас, придбати ліцензії на нові види страхування.

3. Результати застосування методу оцінювання ймовірності банкрутства за тестами раннього попередження за методикою Держфінпослуг, яку застосовано до АТ "СТ" Гарантія", показали, що досліджувана компанія фінансово стала і банкрутство їй не загрожує.

4. Використання класичної економіко-математичної моделі ймовірності банкрутства та застосування її до АТ "СТ" Гарантія" дали змогу обчислити ризик банкрутства цього страховика, який становить 0,09 %. Отже АТ "СТ" Гарантія" банкрутство не загрожує. Цю модель рекомендуємо до застосування як і попередні, оскільки показує реальний стан компанії щодо ймовірності настання банкрутства.

Література

1. Білошицький О.В. Аналіз фінансової стабільності страхової компанії в умовах інформаційної невизначеності / О.В. Білошицький // Моделювання та інформаційні системи в економіці. – К. : Вид-во КНЕУ, 2009. – Вип. 79. – С. 140-160.
2. Бондаренко Я.С. Посібник до вивчення курсу "Теорія ризику в страхуванні" / Я.С. Бондаренко, Є.В. Турчин. – Донецьк : РВВ ДНУ, 2009. – 24 с.
3. Гаманкова О.О. Ринок страхових послуг України: теорія, методологія, практика : монографія / О.О. Гаманкова. – К. : Вид-во КНЕУ, 2009. – 283 с.
4. Іллічевський, С.О. Комплексне моделювання процесу банкрутства страхової компанії / С.О. Іллічевський // Актуальні проблеми економіки : наук. економ. журнал. – 2012. – № 1. – С. 283-287.
5. Розпорядження Держфінпослуг "Рекомендації щодо аналізу діяльності страховиків" від 17.03.2005 р., № 3755. [Електронний ресурс]. – Доступний з <http://zakon.nau.ua/doc>.
6. Страхування : підручник / за ред. В.Д. Базилевича. – К. : Вид-во "Знання-Прес", 2008. – 1019 с.
7. Сучасні та перспективні методи і моделі управління в економіці : монографія. – У 2-ох ч. / за ред. д-ра екон. наук, проф. А.О. Єпіфанова. – Суми : Вид-во "УАБС НБУ", 2008. – Ч. 2. – 256 с.

Бондарчук М.К., Кондрат І.Ю. Эффективные методы диагностики финансового состояния страховых компаний и их апробация

Разработаны теоретические и методические основы изучения эффективных методов диагностики финансового состояния страховых компаний. Результаты исследования использованы в деятельности страховой компании.

Ключевые слова: диагностика, методы, страховая компания, тесты раннего предупреждения.

Bondarchuk M.K., Kondrat I.Yu. The effective methods of diagnostics of the financial state of insurance companies and their approval

Developed the theoretical and systematic bases of the study of the effective methods of diagnostics of the financial state of insurance companies. The results of a study are used in the activity of insurance company.

Keywords: diagnostics, methods, insurance company, the tests of the early warning.

УДК 658.114

Доц. А.М. Штангрет, д-р екон. наук –
Українська академія друкарства

МЕТОДИЧНІ ЗАСАДИ РЕАЛІЗАЦІЇ ПРЕВЕНТИВНИХ ЗАХОДІВ ПРОТИДІЇ РЕЙДЕРСЬКІЙ АТАЦІ

Розглянуто сутність та окремі ключові параметри, які притаманні для рейдерства в Україні як засобу незаконного перерозподілу власності, протидія якому потребує застосування спеціальних захисних заходів. Доведено, що реалізація превентивних захисних заходів збільшує ефективність захисних дій та ймовірність збереження бізнесу. Сформовано сукупність превентивних заходів, які дають змогу розпізнати розвідувальні дії як перший етап рейдерської атаки, а відтак підготувати підприємство до оборони.

Ключові слова: економічна безпека, рейдерство, превентивні заходи, захист.

Постановка проблеми. В умовах постійної та складно прогнозованої зміни зовнішнього середовища і внутрішніх умов здійснення господарської діяльності існує висока ймовірність виникнення загроз, реалізація яких може призвести до появи ознак кризового стану, а надалі й банкрутства значної частини вітчизняних підприємств. Реальність розвитку подій за таким сценарієм ґрунтується на тих фактах, що відповідно до даних Державного комітету статистики України у 2011 р. відбулося скорочення кількості підприємств у розрахунку на 10 тис. осіб наявного населення до 75 одиниць, зменшення кількості зайнятих працівників на 2,07 %, збитковими були 36,5 % підприємств, а сума загальних збитків сягнула 141098,4 млн грн [9]. Поруч із зазначеним, однією із ключових сучасних загроз для вітчизняних підприємств став незаконний перерозподіл власності, тобто рейдерство, масштаби та розвиток якого підривають базові засади підприємницької діяльності в Україні.

Наявність значної кількості загроз для сталого та ефективного функціонування як кожного окремого, так і всієї сукупності підприємств, потребує вдосконалення існуючих та розроблення нових механізмів гарантування економічної безпеки.

Аналіз досліджень та публікацій з проблеми. Теоретичній розробці питань, пов'язаних із підтримкою достатнього рівня економічної безпеки на всіх рівнях управління, багато уваги приділяли О. Ареф'єва, В. Білоус, І. Бінько, Н. Вавдюк, В. Гесць, З. Герасимчук, В. Духов, М. Єрмошенко, Я. Жаліло, С. Злупко, Т. Кузенко, О. Кузьмін, А. Кірієнко, Т. Ковальчук, Б. Кравченко, М. Лесечко, В. Марцин, Л. Мельник, І. Михасюк, С. Мочерний, В. Мунтян, Н. Нижник, Г. Пастернак-Таранушенко, С. Покропивний, Г. Ситник, А. Ревенко, О. Терещенко, С. Шкарлет, В. Шлемко, В. Ярочкін та ін. Окремо потрібно підкреслити, що проблеми недружного поглинання, рейдерства, тіншової еко-

номіки досліджували такі науковці, як: М. Біроваш, А. Блинов, Н. Богута, З. Варналій, Н. Вернер, Н. Губенко, Є. Дубогриз, А. Єременко, З. Живко, І. Зайцев, О. Красніков, В. Кульпінов, Р. Кульчинський, А. Лаврик, А. Лузер, С. Лямець, О. Музиченко, І. Наумець, В. Письменко, Н. Резниченко, О. Струк, В. Фролова, О. Шкарпова, А. Черпак, А. Янгаличев. Проте залишились недостатньо висвітленими питання щодо забезпечення економічної безпеки підприємства, установи, організації, окремих підрозділів, об'єктів у процесі реалізації рейдерської атаки.

Мета дослідження полягає у характеристиці параметрів рейдерства в Україні та формуванні сукупності превентивних захисних заходів.

Виклад основного матеріалу. В умовах кризи світової й вітчизняної економік, коли підприємствам доводиться зіштовхуватись з перманентними загрозами й ризиками, які істотно знижують поточний рівень їх економічної безпеки, проблема створення системи захисту, тобто комплексної системи економічної безпеки стала невідкладною. Потрібно визнати, що за таких обставин практично на всіх підприємствах України в ініціативному порядку були створені системи безпеки, які дають їм змогу з різним ступенем ефективності забезпечувати безпеку своєї діяльності. Зазначене пояснюємо тим фактом, що головні зусилля українських підприємств спрямовані передусім на забезпечення захисту території, виробничих і адміністративних об'єктів, засобів виробництва, сировини, готової продукції й транспортних засобів від протиправних зазіхань як зі сторони кримінальних угруповань, так і внаслідок злочинних дій несумлінного персоналу. Функціонування такої системи дає змогу знизити ймовірність виникнення лише певної частини з можливих загроз, адже злочини в економічній сфері почали набувати інтелектуального характеру, а їх сферами стали фінансова діяльність, політика й стратегія підприємства, механізми керування бізнесом, інформаційна сфера, право, інноваційна діяльність, техніка й технології тощо. У злочинних схемах нерідко ключову роль відіграють корумповані чиновники й представники закордонних фірм, а відтак існуюча система безпеки не дає змоги забезпечувати надійний захист підприємств від сучасних загроз і ризиків. За таких умов для побудови й ефективного функціонування системи економічної безпеки необхідно задіяти в повному обсязі ресурси всіх структурних підрозділів підприємства, а також можливості зовнішніх організацій, зокрема органів державної влади й управління, суб'єктів недержавної системи безпеки й ін. [11-12].

Як уже зазначалось вище, однією із ключових загроз для вітчизняних підприємств стало рейдерство, протидія якому потребує розроблення та реалізації спеціальних захисних механізмів. Перш ніж викласти свої міркування щодо пріоритетності застосування превентивних захисних заходів, коротко охарактеризуємо суть та ключові параметри вітчизняного рейдерства.

У більшості словників рейдерство (від англ. *raider* – учасник нападу, загартник) визначено як силове недружнє поглинання підприємства проти волі його власника і/або керівника. У західних країнах "рейдерами" називають атакуючу сторону в процесі злиття і поглинання, але, на відміну від країн СНД, кримінального відтінку в цьому понятті немає. Рейдерів називають своєрідними

"санітарами бізнес-лісу", котрі поглинають підприємства зі слабким менеджментом; таким чином, непрямо вони навіть сприяють покращанню макроекономічних показників країни.

На відміну від зазначеного, у країнах колишнього СРСР, зокрема в Росії, Україні, під рейдерством розуміють організовану злочинну діяльність, що передбачає вчинення злочинів, пов'язаних спільним умислом на протиправне захоплення чужої власності, поєднане з використанням неправосудних судових рішень та корупції у правоохоронних органах. Більш того, правильним є твердження Ю. Конєва, згідно з яким "у світі бізнесу навіть найсильнішу компанію легко перетворять на "вівцю" фахівці з корпоративних захоплень, або рейдери" [6]. На актуальність цього питання у нашій державі звертає увагу й С. Домашенко, наголошуючи на загрозовому розмаху цієї проблеми в Україні: "...кількість фактів незаконних поглинань підприємств зростає у геометричній прогресії, а методи комерційних структур, які здійснюють такі поглинання, стають дедалі зухвалішими, що вже призвело до істотного погіршення інвестиційного клімату в нашій молодій державі і навіть загрожує її національній економічній безпеці". Як зазначає С. Москаленко, рейдерство розхитує правову основу держави, яка проголосила приватну власність непорушною, виливається в остаточному розпуску суддів, поширення корупційних проявів у правоохоронних органах, збиває з нормального робочого ритму підприємства [7]. За даними експертів інвестиційних компаній, щорічний обсяг сегмента злиттів і поглинань становить в Україні близько 4 млрд дол. США. Дві третини поглинань мають характер рейдерських захоплень. За даними Українського союзу промисловців та підприємців (УСПП), в країні діє, щонайменше, 40-50 рейдерських груп, а результативність рейдерських атак досягає майже 90 % [2, 8].

Ми узагальнили міркування вітчизняних науковців стосовно переліку основних чинників [1, 4-5, 10], які сприяють активізації рейдерства в Україні (рис.).

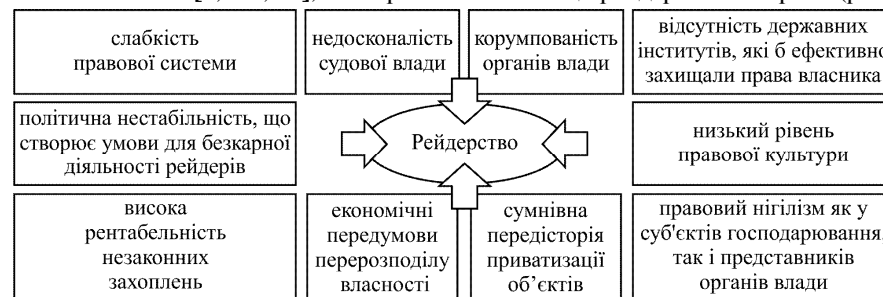

Рис. Основні чинники активізації рейдерства в Україні

Сьогодні можна чітко стверджувати, що рейдерство з його постійно зростаючими масштабами загрожує великій кількості українських підприємств. Частина експертів (6,7 %) вважають, що рейдерству в Україні можуть протистояти тільки підприємства, які мають покровителів у політичних колах, та що протистояти рейдерству українські підприємства не можуть взагалі через свою слабкість. Інша ж частина, а це більшість – 86,6 %, переконують, що частина українських підприємств має можливість протистояти і навіть виграти у бо-

ротьбі з рейдерами, однак це можливе лише у випадку, коли у підприємства наявні відповідні фінансові ресурси, а виробничо-господарська діяльність ведеться з мінімальним порушенням чинного законодавства, особливо податкового.

В узагальненому технологічному плані рейдерської атаки можна умовно виділити п'ять етапів:

- 1) розвідка бізнесу можливого об'єкта захоплення;
- 2) оцінка можливостей власника підприємства щодо організації захисту бізнесу від захоплення;
- 3) обрання схеми та розроблення плану заходів щодо захоплення підприємства;
- 4) організація і супровід захоплення;
- 5) заходи щодо забезпечення легалізації захоплення.

Ми приділили увагу лише першому етапу, тобто розвідці, адже виявлення сигналу щодо його здійснення певними суб'єктами рейдерства уможливує застосування превентивних заходів та дає найбільше шансів для збереження бізнесу. Для того, щоб зрозуміти суть та призначення превентивних захисних заходів, визначимо дії самого рейдера в процесі здійснення розвідки.

Передусім зазначимо, що робота рейдера починається зі збирання та аналізу інформації – насамперед відкритої, яка перебуває у вільному доступі, зокрема через моніторинг преси. Під час здійснення розвідки рейдери збирають та досліджують інформацію про:

- майно, зареєстровані на підприємство нерухомість і транспортні засоби;
- розподіл акціонерного капіталу, власників великих пакетів, їх зв'язки у владних структурах, можливості для захисту своїх прав;
- керівництво підприємства, наявність на нього компрометуючих матеріалів, негаразди його приватного життя;
- можливості доступу до реєстру акціонерів підприємства;
- наявні правопорушення під час здійснення підприємницької діяльності;
- негативно налаштованих працівників підприємства (особливо із числа колишніх працівників та акціонерів), яких можна було б використати під час здійснення рейду;
- акціонерів, які могли б продати акції;
- фінансова, статична й податкова звітність;
- відомості про його експортні та імпорتنі операції (митниця).

Метою такого детального вивчення є пошук "слабких місць" у структурі управління компанією, основними з яких є неформальні інтереси менеджерів і мажоритаріїв, взаємини між топ-менеджерами і власниками, наявність у трудовому колективі неформальних лідерів і "вічно незадоволених", наявність можливих конфліктів, дані про відносини з кредиторами [3].

Окрім збирання інформації, про підготовку до рейдерської атаки свідчать такі факти:

- підвищений інтерес до реєстроутримувача або іншого джерела інформації про акціонерів (засновників);
- міноритарні акціонери (дрібні засновники приватного товариства) несподівано починають проявляти нічим не обумовлений інтерес до діяльності організації й вимагають надання копій різноманітних документів;
- пропозиції, що надходять акціонерам (учасникам приватного товариства) про продаж пакета акцій;

- виникнення непрогнозованих проблем із контрагентами і партнерами, які несподівано відмовляються працювати без передоплати і висувають різноманітні, найчастіше необґрунтовані претензії;
- до товариства раптово приходять з перевітками представники з різних правоохоронних та контролюючих органів, які починають цікавитися реєстром акціонерів, установчими документами, основними господарськими договорами, включаючи кредитні, відомостями про основних постачальників і покупців продукції;
- стосовно керівництва фірми, її великих акціонерів та членів їх сімей порушують кримінальні справи за неперевіреними фактами з обов'язковим висвітленням подій у засобах масової інформації;
- створення у засобах масової інформації "підвищеної уваги" до фірми шляхом висвітлення різноманітних "махінацій" з боку її керівництва, порушення прав рядових акціонерів, податкових правопорушень, що призвели до ненадходження коштів у державний і місцевий бюджети, унеможливили виконання важливих соціальних програм у місті чи районі;
- поява суб'єкта, який зацікавився придбанням боргів підприємства.

Повертаючись до викладених вище міркувань щодо необхідності застосування превентивних заходів з метою протидії рейдерству на ранніх етапах рейдерської атаки, зазначимо, що захист від рейдерів – виключно індивідуальна робота, що потребує індивідуального підходу, який залежить від наявних ресурсів та можливостей, зокрема щодо здійснення захисних дій.

Окрім моніторингу, який можна здійснити силами підрозділу конкурентної розвідки чи залучених суб'єктів безпеки, до найбільш ефективних превентивних заходів, які доцільно застосувати на вітчизняних підприємствах, можна віднести:

- своєчасну ліквідацію "слабких місць", які є для рейдерів об'єктом зацікавлення ("чорна" бухгалтерія, неправильне оформлення документів, податкова заборгованість, конфлікти та суперечки в трудовому колективі, різні проблеми виробничого характеру, невіплата дивідендів міноритарним акціонерам, прострочені кредити тощо);
- на підставі отриманої інформації і спрогнозованих дій рейдерів та замовника уникати ситуацій, які можуть дати їм змогу отримати матеріали, що їх цікавлять;
- консолідувати зусилля усього трудового колективу для досягнення спільної мети: збереження бізнесу – збереження кожного робочого місця;
- забезпечення зростання ефективності господарської діяльності підприємства з метою акумулювання додаткових ресурсів для фінансування захисних заходів;
- організувати серію публікацій у ЗМІ з використанням матеріалів, в окремих випадках навіть неперевірених і не до кінця достовірних, але з правильною подачею читачу для привертання суспільної уваги та унеможливлення проведення рейдерської атаки без зайвого розголосу;
- залучитись підтримкою колег із підприємницького цеху, місцевих органів влади, правоохоронних органів, профспілкових організацій тощо.

Висновки. Загроза рейдерства для вітчизняних підприємств за останні два десятиріччя зростає до критичної межі, а відтак потребує розроблення адекватних захисних механізмів. Застосування превентивних заходів уможливує не лише збільшення ймовірності збереження бізнесу, але і забезпечує зрос-

тання ефективності його функціонування, консолідацію зусиль власника, вищого менеджменту, усіх, без винятку, працівників, колег по бізнесу та громади.

Література

1. Варналій З.С. Рейдерство в Україні: передумови та шляхи подолання / З.С. Варналій, І.І. Мазур // Стратегічні пріоритети. – 2007. – № 2 (3). – С. 129-136.
2. Васильчак С.В. Рейдерство та його вплив на фінансово-економічну безпеку підприємства / С.В. Васильчак, Е.О. Вашкеба // Науковий вісник НЛТУ України : зб. наук.-техн. праць. – Львів : РВВ НЛТУ України. – 2009. – Вип. 19. – С. 261-268.
3. Економічна та майнова безпека підприємства і підприємництва. Антирейдерство : моногр. / Б.М. Андрушків та ін.; відп. Б.М. Андрушків. – Тернопіль : Вид-во "Терно-граф". – 2008. – 424 с.
4. Зелінський А.Ф. Кримінологія : курс лекцій / А.Ф. Зелінський. – Харків, 1996. – С. 141-142.
5. Зеркалов Д.В. Антирейдер : учебн. пособ. / Д.В. Зеркалов. – К. : Вид-во "Дакор", КНТ, "Основа". – 224 с.
6. Конєва Ю.В. Недружні поглинання і економічна безпека підприємства / Ю.В. Конєва. [Електронний ресурс]. – Доступний з <http://www.delo-press.ru>.
7. Москаленко С. Рейдерство: загальна характеристика, окреслення проблеми та шляхи боротьби / С. Москаленко // Юридичний журнал. – 2007. – № 3. – С. 23-28.
8. Руденко А. Социально-трудовые конфликты и проблема рейдерства в Украине / А. Руденко // Социология у постсучасності : зб. наук. тез учасників VI Між. наук. конф. студ. та асп., [Харків, 19-21 квітня 2008 р.]. – Х. : ХНУ ім. В.Н. Каразіна, 2008. – С. 274-275.
9. Статистичний щорічник України за 2011 рік / за ред. О.Г. Осауленка; Держкомстат України. – К. : Вид-во "Техніка", 2012. – 566 с.
10. Федоров А.Ю. Рейдерство и корпоративный шантаж (организационно-правовые меры воздействия) : монография / А.Ю. Федоров. – М. : Изд-во "Волтерс Клувер", 2010. – 480 с.
11. Штангрет А.М. Безпека соціально-економічної системи: теоретичні аспекти / А.М. Штангрет // Наукові записки УАД : наук.-техн. зб. – Львів : Вид-во УАД. – 2012. – № 3. – С. 50–62.
12. Штангрет А.М. Методичні засади здійснення конкурентної розвідки в системі економічної безпеки підприємства / А.М. Штангрет // Науковий вісник НЛТУ України : зб. наук.-техн. праць. – Львів : РВВ НЛТУ України. – 2013. – Вип. 23.4. – С. 302-307.

Штангрет А.М. Методические основы реализации превентивных мер противодействия рейдерской атаке

Рассмотрены сущность и отдельные ключевые параметры, характерные для рейдерства в Украине как средства незаконного перераспределения собственности, противодействие которому требует применения специальных защитных мер. Доказано, что реализация превентивных защитных мер увеличивает эффективность защитных действий и вероятность сохранения бизнеса. Сформирована совокупность превентивных мер, которые позволяют распознать разведывательные действия как первый этап рейдерской атаки, а значит подготовить предприятие к обороне.

Ключевые слова: экономическая безопасность, рейдерство, превентивные меры, защита.

Shtanhret A.M. Methodological principles of preventive measures against raider attacks

The paper considers the nature and some key parameters that are unique for raiding in Ukraine as a means of illegal redistribution, opposition which requires the use of special protective measures. It is shown that the implementation of preventive protective measures increases the effectiveness of protective actions and the likelihood of maintaining business. Formed a set of preventive measures in place to recognize the intelligence of the first phase of raider attacks, and thus prepare the company for defence.

Keywords: economic security, raiding, preventive measures, protection.

УДК 343.37

Доц. Р.Р. Августин, канд. екон. наук. – Тернопільський НЕУ

ЕТИМОЛОГІЯ ТІНІЗАЦІЇ ЕКОНОМІЧНИХ ВІДНОСИН

Обґрунтовано сутність тіншової економіки, визначено особливості її формування та доведено, що тінзація економіки далеко переросла свій природний рівень і в поєднанні з корупцією, політизацією економічних відносин та зрощуванням бізнесу і влади є системною перешкодою подальшому економічному зростанню.

Ключові слова: тінзація, економіка, тіншова економіка, економічні відносини, тіншові відносини.

Постановка проблеми. Процеси еволюції соціально-економічного розвитку характерні для всіх економік світу. Водночас, зміна економічних, політичних та соціальних умов призводить до соціально-економічних трансформацій. Відповідно, поява тіншового сектору стала тією рисою (причому, в гіпертрофованих обсягах), без якої не обійшлося реформування соціально-економічних відносин країн транзитивного типу, та мінімізація чи усунення якої дотепер залишається надскладним завданням.

Відтак, результати теоретико-прикладних досліджень положень і чинників тінзації актуальні з огляду на типологізацію сфер і сегментів тіншових економічних відносин, чинників і стимулів детінзації, міри впливу неформального сектору на збереженість структурних співвідношень та стимулів до господарювання економічних агентів в інтересах соціально-економічної безпеки національної економіки.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Теоретичні та методичні аспекти досліджуваної в роботі проблеми певною мірою висвітлювалися у працях провідних вітчизняних та зарубіжних науковців і практиків, таких як: Г. Беккера, В. Бородюка, З. Варналія, П. Гутмана, Д. Кассела, І. Клямкіна, І. Мазура, Б. Мандевіля, М. Олсона, В. Поповича, Е. де Сото, Л. Тимофєєва, О. Турчинова, Е. Фейга, М. Флейчук, Ю. Харазішвілі.

Постановка завдання. Метою роботи є обґрунтування еволюції наукових поглядів на поняття "тіншової економіки", враховуючи діалектичні аспекти змісту явищ і понять, які відображають базові характеристики тіншових економічних відносин.

Виклад основного матеріалу. Процеси еволюції соціально-економічного розвитку характерні для всіх економік світу. Водночас, зміна економічних, політичних та соціальних умов призводить до соціально-економічних трансформацій. Відповідно, поява тіншового сектору стала тією рисою (причому, в гіпертрофованих обсягах), без якої не обійшлося реформування соціально-економічних відносин країн транзитивного типу, та мінімізація чи усунення якої дотепер залишається надскладним завданням.

Незважаючи на поширеність тіншових схем ведення економічної діяльності, науковцям та експертам не вдалося дати чіткої однозначної оцінки цьому явищу та дійти згоди щодо трактування та основних підходів до класифікації. Останнє особливо актуальне, адже тіншові економічні відносини не статичні, а постійно розвиваються, удосконалюються.

Трактування терміна "тіншова економіка" українськими та зарубіжними науковцями протягом останніх десятиліть відрізняється. Причому, розгля-